

Sakkyndighet

Hører hjemme i profesjonsutdanningen

Jørgen Sundby

psykologspesialist og universitetslektor, Institutt for psykologi, Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet (UiT)

Annika Melinder

psykologspesialist, professor

Tiden er inne for å gi plass til opplæring i psykologfaglig sakkyndighetsarbeid og rettspsykologi i profesjonsutdanningen.

Mange kliniske psykologer blir gjennom sitt arbeid bedt om å gjøre sakkyndige oppdrag, og mange opptretter i retten som vitner, sakkyndige vitner, meddommere eller sakkyndige.

Psykologforeningens fagutvalg for rettspsykologi og sakkyndighet (FURS) er derfor opptatt av hvordan kommende psykologer får tilstrekkelig kunnskap og erfaring til å mestre slike arbeidsoppgaver, både gjennom sin grunnutdanning og videreutdanning.

Få føringer

FURS opplever at etterspørselen etter sakkyndig psykologkompetanse er stor

Høsten 2019 gjennomførte vi en spørreskjemaundersøkelse ved de fire universitetene i Norge (UiO, UiB, NTNU og UiT) som tilbyr profesjonsutdanning i psykologi. Sentrale fagpersoner ved lærestedene ble stilt spørsmål om hvilken plass rettspsykologi og sakkyndighet har i profesjonsutdanningen av psykologer. Mer spesifikt spurte man om hvilket omfang eventuelt emnet hadde, hvordan det var organisert, hvem som var ansvarlige, hvilke temaer og hva som var forventet læringsutbytte. Alle fire universiteter svarte på undersøkelsen.

Det ble avdekket noen likheter, men også store forskjeller innenfor norsk profesjonsutdanning av psykologer i temaene rettspsykologi og sakkyndighet. Alle universitetene svarte at de følger Nasjonale retningslinjer for helse- og sosialfagutdanningene (Rethos). Flere læresteder uttrykker usikkerhet om hva som tilhører grunnutdanningen, og hva som tilhører etterutdanning når det gjelder rettspsykologi. Målsettingen med Rethos er å etablere felles standarder gjennom å definere hva som skal være kandidatens sluttkompetanse ved norske helse- og sosialutdanninger. Rethos har så langt ikke lagt føringer på hvilke kunnskaper og ferdigheter ferdigutdannete psykologer skal ha innenfor rettspsykologi og sakkyndighet, men heller ikke eksplisitt nedfelt at disse emnene tilhører etterutdanning.

Forskjeller mellom lærestedene

Det er store forskjeller mellom lærestedene i hva som gis av undervisning i sakkyndighet og rettspsykologi. Universitetet i Tromsø (5 studiepoeng) og NTNU i Trondheim (7,5 studiepoeng) har gjennom flere år holdt eksplisitte kurs i rettspsykologi og sakkyndighet. Kursene har bestått av forelesninger, men også arbeidskrav og workshops der studentene øver på konkrete sakkyndige vurderinger. Ved UiT er kurset forankret i emneplanen for nest siste år ved profesjonsstudiet,

mens kurset ved NTNU for tida har en litt usikker framtid. På begge læresteder har en eller to fagpersoner vært emneansvarlig over flere år. Læringsutbyttet for studentene er begge steder eksplisitt beskrevet. Målsettingen med kursene har vært å gi studentene tilstrekkelig kunnskap og refleksjon til å skjønne hva en sakkyndig psykologrolle innebærer, og forstå begreper som mandat, habilitet og objektiv undersøkelse. Man ønsker også at studentene skal forstå grunnleggende trekk ved juridisk metode og ulike roller i retten. Kursene omhandler også andre sakkyndighetsroller og hvilke andre roller psykologer kan ha for retten, slik som sakkyndig vitne, vitne eller meddommer. Kursene gir også studentene konkret erfaring i hva som er vanlig framgangsmåte og utfordringer i sakkyndige utredninger, og trening i å skrive balanserte erklæringer. Kurset ved UiT omhandler sakkyndighetsrollen generelt og innenfor barnevern, barneloven, erstatningssaker om helseskade og strafferett. NTNU har i større grad konsentrert seg om sakkyndighetsrollen generelt og spesielt innenfor strafferett. Kursene består ved obligatorisk oppmøte og levering av arbeidskrav, men det er ingen eksamen.

Både ved UiO og UiB holdes flere forelesninger om sakkyndighet og andre rettspsykologiske emner, for eksempel vitnepsykologi og hukommelse i rettslig sammenheng. Disse forelesningene er integrert i andre kurs ved profesjonsstudiene, og det holdes ikke egne kurs med arbeidskrav i sakkyndighet/rettspsykologi ved UiB og UiO. Det foreligger ideer om å lage slike kurs både ved UiO og ved UiB, men disse planene er ikke konkret forankret i emneplaner.

Bør være obligatorisk

FURS mener at hva som gis av undervisning, og hva norske psykologistudenter kan om rettspsykologi og sakkyndighet ved endt utdanning, er av stor betydning for den kompetanse framtidige psykologer bør ha. Universitetene bør ha noenlunde samme mal for hva som er læringsmål og læringsutbytte innenfor temaet. Slik er det ikke i dag. FURS mener at slik undervisning bør rammes inn som obligatorisk, og følge opp basalfaglige perspektiver så vel som kliniske. Flere emner, som for eksempel vitnepsykologi, vil være relevant også for masterretninger i psykologi og innenfor juss. Profesjonsstudenter bør imidlertid også få noe trening i utøvelse av sakkyndighetsrollen, undersøkelsesmetoder og individuelle vurderingsaspekter.

FURS mener profesjonsutdanningen også er viktig for hvordan videreutdanning bør legges opp i dette feltet. Hvis nyutdannede psykologer varierer fra helt uvitende til relativt opplyste om sakkyndighet, vil det gi et vanskelig utgangspunkt for hvor standarden skal ligge for videreutdanning. En mer solid opplæring i profesjonsutdanningen vil også bidra til at kommende psykologer får mulighet til å tidlig integrere forskningsbasert kunnskap i arbeidet som sakkyndig. Det er godt dokumentert i barnesakkyndig kommisjonsarbeid at sakkyndige ikke alltid gjennomfører oppdragene med relevante metoder og oppdatert kunnskap. Det innebærer at det ikke alltid er sammenheng mellom premisser og konklusjon i rapportene.

Flere arbeidsoppgaver i retten

Sannsynligvis vil norske psykologer i økende grad få arbeidsoppgaver i retten og andre beslutningsorgan, både som sakkyndige, sakkyndige vitner og faglige meddommere. Psykologer blir også ofte bedt om å skrive faglige erklæringer som grunnlag for avgjørelser innenfor ansvarsområder forvaltet av NAV, kommunehelsetjenesten, skolevesen, helsevesen og andre instanser. Da må man allerede i grunnutdanningen utvikle kunnskap om hvordan sakkyndig rolle er forskjellig fra

behandlende eller rådgivende rolle. Det er FURS' erfaring at nyutdannede psykologer tidlig i sin karriere må forholde seg til rettspsykologi og sakkyndighet og være forberedt på å redegjøre for sine faglige vurderinger. Psykologer bør ha kunnskap om hvordan rettssystemet fungerer, og hva som er den psykologfaglige sakkyndiges rolle.

FURS opplever at etterspørselen etter sakkyndig psykologkompetanse er stor, og fagfeltet trenger flere psykologer med denne kompetansen og erfaringen i framtiden. FURS vil argumentere for at psykologer allerede i grunnutdanningen bør få kjennskap til feltet, slik at flere velger en karrierevei innenfor rettspsykologi og sakkyndighet etter endt utdanning. FURS vil foreslå at de fire universitetene oppretter lokale representanter som utarbeider et felles forslag til kurs i rettspsykologi og sakkyndighet, gjerne etter mal fra UiT, som synes å ha kommet lengst med denne oppgaven.